BIỆN PHÁP SỬ DỤNG BẢO TÀNG ẢO TRONG DẠY HỌC PHÂN MÔN LỊCH SỬ LỚP 6 Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ

Nguyễn Phương Ngân, Lê Hương Ly, Vũ Nguyệt Anh, Nguyễn Thị Thanh Thúy
Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: *Việc dạy học môn Lịch sử ở trung học cơ sở đôi lúc còn gặp khó khăn do thiếu phương pháp giảng dạy hấp dẫn, khiến học sinh khó tiếp cận kiến thức. Trong thời đại công nghệ số hiện nay, Bảo tàng ảo ứng dụng công nghệ 3D được xem là một giải pháp hiệu quả, giúp học sinh trải nghiệm lịch sử một cách trực quan hơn. Nghiên cứu cho thấy, công cụ này không chỉ giúp học sinh tiếp thu kiến thức tốt hơn mà còn nâng cao tư duy phản biện và hứng thú học tập. Đồng thời, giáo viên có thể thiết kế bài giảng sáng tạo, góp phần cải thiện chất lượng giảng dạy. Không chỉ phù hợp với xu hướng giáo dục 4.0, Bảo tàng ảo còn hỗ trợ rèn luyện kỹ năng phân tích và góp phần bảo tồn di sản văn hóa. Tuy nhiên, để triển khai hiệu quả, cần có sự đầu tư vào hạ tầng công nghệ và chương trình đào tạo giáo viên.*
Từ khóa: *Bảo tàng ảo, dạy học, lịch sử, lớp 6, trung học cơ sở.*

Nhận bài ngày 15.02.2025; gửi phản biện, chỉnh sửa, duyệt đăng ngày 20.03.2025
Liên hệ tác giả: Nguyễn Thị Thanh Thúy; email: thuyntt@daihocthudo.edu.vn

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Nelson Mandela từng khẳng định: "Giáo dục là vũ khí mạnh mẽ nhất mà bạn có thể sử dụng để thay đổi thế giới". Thật vậy, giáo dục không chỉ cung cấp tri thức mà còn định hướng đạo đức, bồi dưỡng nhân cách và thúc đẩy tư duy sáng tạo. Trong đó, việc dạy học Lịch sử giữ vai trò đặc biệt quan trọng, giúp học sinh hiểu về quá khứ, rèn luyện tư duy phân tích, phản biện và nuôi dưỡng lòng tự hào dân tộc. Tuy nhiên, hiện nay, việc dạy và học Lịch sử ở trường phổ thông hiện nay vẫn tồn tại nhiều hạn chế, từ phương pháp giảng dạy đến cách tiếp cận nội dung, đòi hỏi sự đổi mới để phát huy hiệu quả giáo dục. “Đổi mới giáo dục đã trở thành nhu cầu cấp thiết và xu thế mang tính toàn cầu” [1].

Trong dạy học Lịch sử, xu hướng giáo dục hiện đại đã chuyển trọng tâm từ người dạy sang người học, nhấn mạnh vào các phương pháp tích cực như khai thác tư liệu gốc, ứng dụng công nghệ số và tổ chức các dự án trải nghiệm thực tế. Những phương pháp này tạo điều kiện để học sinh chủ động tìm hiểu, khám phá và kiến tạo tri thức lịch sử, thay vì chỉ tiếp thu một cách thụ động. Tại Việt Nam, dù đã có những nỗ lực đổi mới, việc dạy và học Lịch sử vẫn gặp nhiều thách thức. Đặc thù của môn học là nghiên cứu các sự kiện và nhân vật trong quá khứ, khiến học sinh dễ cảm thấy khô khan, khó hiểu và khó liên hệ với thực tiễn hiện tại. Bên cạnh đó, sự hạn chế về nguồn tài liệu đa chiều cũng cản trở khả năng hình dung và cảm nhận sâu sắc về lịch sử dân tộc.

Để khắc phục những bất cập này, việc đa dạng hóa học liệu và ứng dụng công nghệ vào dạy học Lịch sử là rất cần thiết. Đây không chỉ là xu hướng tất yếu mà còn là yêu cầu cấp bách trong bối cảnh cách mạng công nghiệp 4.0. Một trong những giải pháp được nhóm nghiên cứu đề xuất là ứng dụng Bảo tàng ảo – mô hình kết hợp công nghệ 3D, tư liệu đa

phương tiện và tương tác trực quan trong dạy học Lịch sử. Công cụ này không chỉ tái hiện sinh động các sự kiện lịch sử vốn chỉ tồn tại trong sách vở, mà còn kích thích trí tò mò, khả năng tự nghiên cứu và tư duy phản biện của người học. Thông qua việc "tham quan" các không gian lịch sử được tái dựng chân thực, học sinh có cơ hội tiếp cận lịch sử một cách trực quan, phân tích các sự kiện từ nhiều góc độ và đặt mình vào bối cảnh quá khứ để hiểu sâu hơn về nguyên nhân, hệ quả của từng giai đoạn lịch sử. Đồng thời, Bảo tàng ảo cũng trở thành công cụ hỗ trợ đắc lực cho giáo viên trong việc thiết kế bài giảng sáng tạo, nâng cao hiệu quả truyền đạt mà vẫn đảm bảo tính khoa học và chuyên môn. Việc nghiên cứu và phát triển mô hình này không chỉ phù hợp với xu thế giáo dục 4.0 mà còn góp phần hiện thực hóa mục tiêu đào tạo thế hệ trẻ vừa có nền tảng tri thức vững chắc, vừa nuôi dưỡng lòng yêu nước và ý thức trách nhiệm với lịch sử dân tộc.

2. NỘI DUNG

2.1. Một số khái niệm liên quan

Bảo tàng là một tổ chức văn hóa có chức năng thu thập, bảo tồn, nghiên cứu và trưng bày các di sản lịch sử, văn hóa, khoa học nhằm phục vụ giáo dục và cộng đồng. Theo ICOM, Bảo tàng là một tổ chức phi lợi nhuận, cung cấp không gian học tập và khám phá thông qua hiện vật và tư liệu trưng bày. Theo nhà nghiên cứu George E. Hein: "Bảo tàng là một không gian giáo dục, nơi cung cấp cơ hội học hỏi qua việc khám phá và tương tác với các bộ sưu tập hiện vật" [2]. Theo nhà nghiên cứu Tony Bennett: "Bảo tàng là một công cụ quản lý và truyền bá kiến thức xã hội, nơi các giá trị văn hóa được "kể lại" thông qua các hiện vật và bộ sưu tập, phục vụ cho các mục tiêu xã hội và chính trị" [3]. Bảo tàng cũng có vai trò quan trọng trong việc xây dựng và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc.

Bảo tàng ảo (Virtual Museum) là một hình thức Bảo tàng đã được số hóa, cho phép người dùng truy cập qua nhiều nền tảng công nghệ như website, ứng dụng di động hoặc thực tế ảo (VR). Bảo tàng ảo có thể là bản sao kỹ thuật số của Bảo tàng thực hoặc một tồn tại độc lập nơi trưng bày những hiện vật dưới dạng số hóa. Bảo tàng ảo (Hay còn gọi là Bảo tàng 3D) là một dạng Bảo tàng được số hóa, lưu trữ và tiếp cận người dùng qua các kênh thông tin, công nghệ số; có thể kể đến như những trang mạng xã hội, các ứng dụng Bảo tàng ảo, các trang thông tin điện tử và bất cứ thiết bị nào có kết nối mạng thông tin đều có thể tiếp cận và sử dụng những Bảo tàng này. Khác với các Bảo tàng truyền thống, Bảo tàng ảo không lưu giữ hiện vật thật nhưng mang lại trải nghiệm tương tác, sinh động và có thể tiếp cận từ xa, mở ra hướng đi mới cho giáo dục.

Bảo tàng ảo được chia thành ba loại chính: 2.5D - mô phỏng không gian thực qua ảnh 360°, dễ tiếp cận nhưng hạn chế tương tác; 3D - tái hiện hiện vật và kiến trúc dạng mô hình 3D, cho phép xoay chiều và khám phá đa góc độ; 4D/VR - ứng dụng công nghệ thực tế ảo tạo trải nghiệm nhập vai chân thực, đòi hỏi thiết bị chuyên dụng. Trong đó, Bảo tàng 3D là lựa chọn hợp lý nhất vì sự cân bằng giữa tính chân thực, khả năng tương tác cao và không đòi hỏi thiết bị chuyên dụng như Bảo tàng VR, giúp người tham quan tiếp cận dễ dàng hơn.

2.2. Vai trò, ý nghĩa của việc sử dụng Bảo tàng ảo trong dạy học Lịch sử

2.2.1. Vai trò

Bảo tàng ảo là một công cụ tiên tiến trong dạy học Lịch sử, giúp khắc phục những hạn chế của phương pháp giảng dạy truyền thống và nâng cao hiệu quả học tập. Bên cạnh đó, Bảo tàng ảo tạo điều kiện cho học sinh chủ động nghiên cứu, khám phá lịch sử thông qua các dự án, bài tập tương tác, từ đó nâng cao tính tự học và sáng tạo. Theo ICOM, "giáo dục Bảo tàng có thể hiểu như một tập hợp các giá trị, khái niệm, kiến thức và thực hành nhằm đảm bảo sự phát triển của khách tham quan; đây là một quá trình tiếp biến văn hóa dựa trên

các phương pháp sư phạm, phát triển, hoàn thành và tiếp thu kiến thức mới" [4]. Do đó, việc hướng dẫn HS sử dụng các Bảo tàng ảo trong học tập Lịch sử ở trường học sẽ mang lại tác dụng tốt trong việc tạo biểu tượng lịch sử cho HS một cách cụ thể và chân thực. Có thể khẳng định đây không chỉ là công cụ hỗ trợ giảng dạy hiệu quả mà còn góp phần bồi đắp lòng yêu nước, ý thức bảo tồn di sản văn hóa cho thế hệ trẻ trong thời đại số. Vai trò của Bảo tàng ảo có thể được nhìn nhận qua các khía cạnh sau:

Thứ nhất, việc sử dụng Bảo tàng ảo giúp tái hiện lịch sử một cách trực quan và sinh động. Nhờ công nghệ 3D, các di tích, sự kiện và nhân vật lịch sử được mô phỏng chân thực, giúp học sinh không chỉ nhìn thấy mà còn tương tác với lịch sử. Điều này biến những trang sử vốn khô khan thành một hành trình khám phá hấp dẫn, giúp học sinh dễ dàng tiếp cận, ghi nhớ và hiểu sâu hơn về kiến thức lịch sử.

Thứ hai, việc sử dụng Bảo tàng ảo trong dạy học Lịch sử góp phần quan trọng trong việc tạo hứng thú học tập và nâng cao hiệu quả giảng dạy. Thực tế cho thấy, nhiều học sinh coi Lịch sử là môn học khô khan, khó tiếp cận do nội dung mang tính trừu tượng, nhiều sự kiện và mốc thời gian cần ghi nhớ. Nhưng với sự xuất hiện công nghệ hiện đại trong học tập, trong đó có thể kể đến Bảo tàng ảo khiến trải nghiệp của học sinh phần nào thay đổi. "Các bảo tàng ảo có thể mang đến những trải nghiệm đa giác quan, nhập vai hỗ trợ việc học theo phương pháp tìm tòi và cá nhân hóa khả năng tiếp cận kiến thức văn hóa" [5]. Có thể nói, với sự hỗ trợ của công nghệ, các hoạt động trải nghiệm ảo giúp học sinh được "chứng kiến" các sự kiện lịch sử một cách trực quan, tương tác với không gian lịch sử và nhân vật qua mô hình 3D sống động. Nhờ đó, thay vì chỉ tiếp thu kiến thức thụ động, học sinh được khám phá, tìm hiểu và tham gia vào quá trình học tập một cách chủ động hơn. Điều này không chỉ kích thích sự tò mò, niềm say mê với Lịch sử mà còn cải thiện chất lượng học tập, giúp học sinh ghi nhớ kiến thức dễ dàng và sâu sắc hơn.

Thứ ba, việc ứng dụng Bảo tàng ảo không chỉ mang lại lợi ích cho học sinh mà còn trở thành công cụ hỗ trợ đắc lực cho giáo viên trong quá trình đổi mới phương pháp giảng dạy. Nhờ tích hợp công nghệ 3D và tư liệu đa phương tiện, giáo viên có thể thiết kế bài giảng sáng tạo, trực quan, giúp nội dung lịch sử trở nên sinh động và hấp dẫn hơn mà vẫn đảm bảo tính khoa học, chính xác. Thay vì chỉ truyền tải kiến thức qua sách giáo khoa, giáo viên có thể sử dụng hình ảnh, mô hình 3D để minh họa các sự kiện, nhân vật, bối cảnh lịch sử một cách chân thực, giúp học sinh dễ dàng hình dung và hiểu sâu hơn. Điều này không chỉ nâng cao hiệu quả giảng dạy mà còn tạo ra môi trường học tập linh hoạt, khuyến khích tư duy chủ động và sáng tạo của cả thầy và trò.

2.2.2. Ý nghĩa

Việc ứng dụng Bảo tàng ảo trong dạy học Lịch sử mang lại ý nghĩa quan trọng trên ba phương diện: kiến thức, năng lực và phẩm chất của người học.

Việc sử dụng Bảo tàng ảo trong dạy học Lịch sử giúp học sinh tiếp cận tri thức lịch sử một cách trực quan và sinh động, thông qua các tư liệu đa phương tiện và công nghệ 3D. Phương pháp này không chỉ giúp học sinh ghi nhớ các sự kiện, nhân vật mà còn đi sâu vào bản chất và mối liên hệ giữa các hiện tượng lịch sử, từ đó hiểu rõ nguyên nhân và hệ quả của từng sự kiện. Việc tái hiện lịch sử giúp học sinh nắm bắt được bối cảnh và diễn biến của các giai đoạn lịch sử, từ đó phát triển khả năng phân tích sâu sắc, không chỉ nhận biết sự kiện mà còn hiểu được những yếu tố tác động và ảnh hưởng lâu dài của chúng trong quá trình phát triển xã hội.

Việc sử dụng Bảo tàng ảo trong dạy học Lịch sử giúp học sinh phát triển các năng lực lịch sử cơ bản. Trước hết, năng lực tìm hiểu lịch sử được phát huy khi học sinh tiếp cận các